

Битва за Харків голосом Кейт Бланшетт

Анастасія Канівець

Кейт Бланшетт у фільмі «Жасмін». Режисер Вуді Аллен. США, 2013.

Тема війни в Україні все активніше входить у світ Голлівуду. Звісно, до блокбастера про звиягту ЗСУ чи до драми з життя цивільних ще далеко, проте документалістики все більше. Не так давно на екрани телевізорів і моніторів вийшов фільм, присвячений воєнному Харкову; спродюсувала й озвучила його одна з найнеординарніших акторок нашого часу – Кейт Бланшетт.

Уродженка Мельбурна, точніше, його околиці Айвенго, дочка австралійки й американця, своє життя й роботу актриса ділить між Австралією й США. Після року навчання в університеті Мельбурна вона закінчила Національний інститут драматичного мистецтва у Сіднеї (1992, бакалавр мистецтв). Потім – робота на сцені сіднейських театрів, кілька мінісеріальних проєктів («Батьківщина», 1994, «Місто біля кордону» і «Поліцейські сили», 1995). Поступово Бланшетт відкрився шлях на великий екран, і ключовим тут став 1997 рік: одразу три фільми – «Дорога до раю» Брюса Бересфорда, «Оскар і Люсінда» Джилліана Армстронга (перша головна роль), «Слава богу, він зустрів Ліззі» Чері Ноулан – відкрили Австралії, а потім і всьому світу, нову зірку.

Королева екрану

Елегантність і артистизм аристократичного штибу – мабуть, найперші асоціації, що виникають щодо акторського обдарування пані Кейт. Недарма в її фільмографію так органічно вписуються правительки й аристократки. Серед знакових ролей ще раннього періоду – сама англійська королева Єлизавета I у «Єлизаветі» Шекхара Капура (1998), яка принесла молодій акторці світове визнання і

премії BAFTA й «Золотий глобус» на додачу. Кейт Бланшетт витворила картину переродження молодої правительки у сильну королеву: від дівчини з розпущеним волоссям, що в зеленій сукні танцює на зеленій галявині, до величної постаті, яка в сяйві сонця і власної слави сходиться до підданих, ховаючи обличчя за товстим шаром білих і обрізане волосся за вигадливою перукою (достоту оживий портрет!). Її Єлизавета – індивідуальність, що змогла піднятися над стереотипами свого часу, але ціною відмови від власного жіночого «я» та прийняття статусу «королеви-незайманки», «заміжньої за Англією». У 2007 виходить продовження історії, «Золота доба», де Єлизавета стикається з новими викликами: це вже не героїня в становленні, а зріла правителька, якій потрібно «лише» здолати могутню Іспанію з її найпотужнішим флотом... а також пережити ще одне любовне розчарування, натоємість остаточно утвердившись у ролі «матері нації».

У проміжку між фільмами диалогії Бланшетт встигла зіграти іншу повелительку – цього разу вигадану, проте, здається, відомішу серед широкої аудиторії. Її владарка ельфів Галадріель у трилогії «Володар перснів» Пітера Джексона (2001–2003) демонструє геть інший малюнок ролі, хоча дещо все ж пов'язує обох героїнь: мудрість, внутрішня сила, та насамперед – закладена амбівалентність, практично неunikна для людини при владі з її повсякчасною необхідністю приймати непрості рішення. Мабуть, найвідоміша сцена Галадрієлі – та, в якій вона подумки приміряє на себе перстень Всевладдя і моделює власну трансформацію в «темну» правительку, прекрасну і жахливу водночас. Пресвітла дама і її альтер-его, «тінь», цілком в дусі юнгіанства з його нагадуванням: в душі кожного живе інша, нереалізована особистість. Кейт Бланшетт розіграла цю ідею за півхвилини екранного часу... Галадріель витримує спокусу, проте не про всіх персонажів Кейт Бланшетт можна сказати те саме. Загалом, акторка, з її тонким і багатим обдаруванням, органічно виглядає і в позитивних, і в негативних образах. В її доробку вільно уживаються леді Чілтерн, ідеальна дружина з «Ідеального чоловіка» за Оскаром Вайлдом (1999, реж. Олівер Паркер), і лиха мачуха леді Тремейн з «Попелюшки» Кеннета Брани (2015), журналістка-борчиня з наркомафією Вероніка Герін з «Полювання на Вероніку» Джоеля Шумахера (2003) і психологиня-лиходійка з «Алеї жахів» Гільєрмо дель Торо (2021), зрештою, добра чарівниця з «Тасманиці до дому з годинником» Елая Рота (2018) і зла богиня Хела із «Тора. Рагнарьока» Тайкі Вайтіті (2017). В останні роки кількість негативних і амбівалентних персонажів зростає, проте Кейт Бланшетт лишається акторкою поза амплуа.

Бланшетт є володаркою безлічі нагород, зокрема, двох «Оскарів», трьох BAFTA, трьох «Золотих глобусів», трьох премій Гільдії кіноакторів та ін. Першого «Оскара», за роль другого плану, їй принесла роль Кетрін Гепберн в «Авіаторі» Мартіна Скорсезе (2004). Переконливо подати на екрані іншу кіноакторку, тим більше, одну з найяскравіших постатей «золотої доби» Голлівуду – справа не проста, проте Бланшетт створила образ, який надовго лишається в пам'яті. Її Кетрін Гепберн дещо манірна і трохи загадково, незмінно дотепна і чарівно зухвала: словом, «еталонна акторка», одне з втілень духу американських 1930-х... чи, точніше, їх екранного образу. Вона ніби завжди трохи грає саму себе, і глядачу, як і герою фільму Говарду Г'юзу, не завжди зрозуміло, хто перед ним – «справжня» Кет чи одна з її героїнь, що, пустуючи, зійшла з екрану. «Представляти Кет у тому самому медіа – фільмі, в якому вона існувала, вельми лякало. Але, оскільки вона берегла свою приватність і мало людей насправді знали її, ми в основному знаємо Гепберн через її фільми. Тож, звісно, граючи її, потрібно було зробити реверанс її екранному "я"». – пояснювала акторка¹.

За дев'ять років Бланшетт отримує другого «Оскара» (а також ще близько 40 різних нагород), вже як найкраща акторка у головній ролі. Її героїня з трагікомедії «Жасмін» Вуді Аллена – новітня варіація Бланш Дюбуа з «Трамваю "Бажання"» Теннессі Вільямса (до речі, останню пані Кейт також мала нагоду зіграти: досвід, який міг придатися в роботі над ролю Жасмін, за всієї відмінності героїнь). Доля Жасмін не настільки трагічна, хоча драматизму не бракує і тут: вона так само живе у світі мрій, так само впевнена у своїй вищості і так само терпить крах. Зрештою, і втрачає куди більше: чоловіка, що виявляється зрадником і шахраєм, багатство і статус світської левиці. Все, що їй лишається, – плекати свій ілюзорний світ, не даючи реальності зруйнувати цю мильну бульбашку, в якій вона відчайдушно намагається жити далі...

Нарешті, останнім успіхом і однією з найкращих ролей за всю кар'єру акторки стала героїня стрічки «Тар» Тодда Філда (2022). Лідія Тар – збірний образ успішної жінки у світі високої музики, перша диригентка Берлінського симфонічного оркестру, котра сама стає причиною свого падіння. Як стверджує режисер, без Кейт Бланшетт у центральній ролі він не зміг би створити цей фільм². У стрічці охоплено одразу кілька ідеологічних трендів: це і жіноча кар'єра та її перспективи, і рух #MeToo та культура скасування, що особливо відзначила критика³. Усі

Працівник ДСНС Роман у фільмі «Життя під ударом». Режисери Мані Бенчела, Тереза Сміт, Патрік Томбола. Велика Британія, 2022.

вони втілені в постаті Лідії Тар, причому героїня постає не жертвою, а кривдницею: саме вона використовує своє становище, щоб переслідувати увагою гарненьких виконавиць та сприяти кар'єрі фавориток. І разом з тим, це складна постать, яку не втиснеш у конкретні рамки і не зведеш до простої формули. Можна сказати: Тар складна, як симфонія Малера, яку вона виконує зі своїм оркестром. За браком місця, ми згадали лише про кілька важливих ролей Кейт Бланшетт: для гідної оцінки всього її доробку на сьогодні знадобилося б написати цілу книгу. Проте скажемо трохи і про театральну діяльність. Кейт Бланшетт знаємо передусім за ролями в кіно, а вона має і чимало яскравих сценічних робіт. Як уже згадувалось, після Національного інституту драматичного мистецтва вона розпочала кар'єру в театрі, зігравши Керол в «Олеанні» Девіда Мемета (дебют), Електру в «Електрі» Софокла (1992), Офелію в «Гамлеті» Шекспіра (1994). Перехід на великий екран не завадив їй і далі з'являтися на сцені. Наприклад, у 1999 у Лондоні вона грає у «Достатку» та «Монологів вагіни», а у 2006 постає Геддою Габлер в однойменній п'єсі Ібсена (Бруклінська академія музики). У 2008–2013 Бланшетт зі своїм чоловіком, драматургом і режисером Ендрю Аптоном, виступала художньою керівницею Сіднейської театральної компанії, де колись розпочинала театральну кар'єру. Там успішно грала Бланш Дюбуа у «Трамваї "Бажання"» (у постановці Лів Ульман), Олену в «Дяді Вані» Антона Чехова, Лотту Котте у «Великому і малому» Бото Штрауса, Клер у «Покоївках» Жана Жене... У 2017 акторка дебютувала на Бродвеї, зігравши Анну Петрівну у виставі «Безбатченківщина» Чехова. Її ролі (особливо Бланш) були відзначені низкою нагород, зокрема Сіднейською театальною премією.

Сьогодні Кейт Бланшетт має заслужену славу однієї з найскладніших і найбагатогранніших акторок свого покоління. Її героїні, зазвичай неоднозначні (а подекуди й багатозначні!), – повноцінні жіночі портрети, в які можна вдивлятися знову й знову, знаходячи нові валери смислів. Тож не будемо зупинятися на цьому далі і відішлемо глядачу до найпромовистіших речників таланту Бланшетт – фільмів за її участю.

¹ de Vries H. The Cate Who Would Be Kate // <https://web.archive.org/web/20201020194539/https://www.nytimes.com/2004/12/12/movies/the-cate-who-would-be-kate.html>

² Cate Blanchett on how she prepared for the starring role in the new film Tár | Daily Mail Online // <https://www.dailymail.co.uk/tvshowbiz/article-11367821/Cate-Blanchett-prepared-starring-role-new-film-T-r.html>

³ Horton A. Oscar-tipped drama Tár thrillingly captures digital and cancel culture // <https://www.theguardian.com/film/2022/oct/26/tar-movie-cate-blanchett-digital-cancel-culture>

Кейт Бланшетт у фільмі «Тар». Режисер Тодд Філд. США, Німеччина, 2022.

Кейт Бланшетт і активізм

Як багато інших зірок, Кейт поєднує творчу діяльність з громадською. Багато років вона є активісткою у сферах захисту довкілля і гуманітарної допомоги, зокрема, підтримки біженців. Так, з 2015 акторка співпрацює з Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців і в рамках його місій здійснила поїздки до Йорданії (2015), Лівану (2016), Бангладешу (2018), щоб вивчити та висвітлити ситуацію з біженцями з Сирії та народу рогінья. З 2016 року, після поїздки до Йорданії, є послом доброї волі ООН у справах біженців⁴. Робота з підтримки біженців та переміщених осіб була у 2018 відзначена Кришталевою премією на Всесвітньому економічному форумі. Дещо пізніше, у 2020, Бланшетт стане співавторкою і продюсеркою австралійського мінісеріалу «Без громадянства», на прем'єрі якого на Берлінському МКФ скаже: «Ми живемо в світі, де близько 1% всього людства є переміщеними особами внаслідок конфліктів або переслідувань. З допомогою "Без громадянства" я сподіваюся спонукати людей переосмислити те, як всі ми реагуємо на нинішню кризу переміщення»⁵.

Тож те, що з початком повномасштабної російської агресії вона не лишилася осторонь і зробила свій внесок у підтримку України, було очікуваним. У 2022 році перед гуманітарними організаціями постала проблема також українських біженців, що потребували (і зараз потребують) розміщення й допомоги. Кейт Бланшетт стала одним із голосів, що закликали світову громадськість долучатись. У березні, спільно із фондом UNHCR (Управління Верховного комісара ООН у справах біженців), вона записала ролик на підтримку українських біженців і переселенців (де, щоправда, війну в традиціях пом'якшеної риторики міжнародних організацій делікатно названо «конфліктом»): «У той час, як конфлікт і трагедія вразили Україну, світ спостерігає та хвилюється. Але UNHCR та його партнери – на своїх міс-

цях в Україні та у сусідніх країнах, щоб захистити переселенців та прийняти всіх біженців. Сотні тисяч людей вже досягли безпеки, та ще мільйони – в небезпеці. Тож, будь ласка, допоможіть UNHCR і далі працювати та допомагати жінкам, чоловікам та дітям у скруті! Дякую»⁶.

Чималий резонанс викликав інший її символічний жест – костюм в «українських» кольорах (синє й жовте в цьому році стали барвами свободи й демократії... мода, звісно, але, принаймні, не зла). Синій костюм із жовтою смужкою бренду LA Grayscale, облетівши таблоїди й соцмережі, пішов на благодійність: його призначили для продажу на аукціоні, з тим, щоб віддати зібрані кошти постраждалим від російсько-української війни⁷.

Проте нас більше цікавить спродюсований та озвучений пані Кейт фільм про Харків. Спільно з Беном де Пієром, колишнім редактором британського каналу Channel 4, і Едвардом Уоттсом вона представила документальну кінострічку «Життя під ударом». Знімався фільм у Харкові, впродовж близько трьох місяців від початку широкомасштабного російського вторгнення⁸. Стрічка хронометражем 47 хвилин вийшла на Channel 4. У соціальних мережах каналу фільм означений: «Ось як виглядає життя тих, хто потрапив під перехресний вогонь путінської війни проти України». Як зазначив виконавчий продюсер фільму Невін Мабро: «Це насправду зворушливий портрет життя у Харкові і на Харківщині з точки зору цивільних і служб порятунку, що лишилися в місті протягом російського вторгнення»⁹. «Даниною поваги жителям Харкова» назвав стрічку Бенджамін де Пір¹⁰.

Історія показана очима цивільних, рятувальників і медиків. У центрі – працівник ДСНС Роман та його колеги-пообратими, що борються з пожежами через обстріли міста і рятують людей з-під завалів. «Пошуки пропалих безвісти – нова ранкова рутинна», – говорить закадровий голос Кейт Бланшетт. Рутинною стає і сам героїзм: багатогодинні чергування, невпинна боротьба з пожежами і безкінечне розгрібання завалів. Те саме стосується парамедикинь Ірини й Тетяни, що без кінця виїжджають рятувати постраждалих від обстрілів, подекуди самі ризикуючи життям. І в цих людей немає й краплі милування своєю щоденною звичкою: «буденність», «рутина» війни – лейтмотив стрічки, як і щоденна робота з порятунку життів.

Сталося так, що в ефір фільм потрапив 27 червня, тоді, коли російські ракети влучили в торговий центр у Кремен-

⁶ https://www.youtube.com/watch?v=KqUJ1Rhg_8E

⁷ Povaliaieva O. Cate Blanchett Stylishly Supported Ukraine - GTInvest (good-time-invest.com) // <https://good-time-invest.com/blog/cate-blanchett-stylishly-supported-ukraine/>

⁸ Прус А. Голлівудська акторка спродюсувала фільм про битву за Харків // <https://armyinform.com.ua/2022/07/08/gollivudska-aktorka-sprodysuvala-film-pro-bytvu-za-harkiv/>

⁹ Cate Blanchett produced a movie about Kharkiv // <https://readd.org/en/keit-blanshett-sprodysuvala-kino-pro-harkov/>

¹⁰ Кейт Бланшетт зняла документальний фільм про Харків (novyny.live) // <https://harkiv.novyny.live/keit-blanshett-vypustila-dokumentalniu-lentu-o-zhizni-kharkova-vo-vremia-voiny-48276.html>

⁴ UNHCR appoints Cate Blanchett as 'Goodwill Ambassador' // <https://www.aa.com.tr/en/world/unhcr-appoints-cate-blanchett-as-goodwill-ambassador/565347>

⁵ UNHCR - Cate Blanchett // <https://www.unhcr.org/cate-blanchett.html>

чуці. «Загиблі не зробили нічого, окрім того, що хотіли відпочинку від життя у підвалах. Жителі Харкова, другого за кількістю населення міста України, знають все про це, переживши раніше цього року десятиденне бомбардування», – писала про фільм оглядачка Елісон Роват. Розказуючи про два «світи», що їх показано у фільмі, – «наземний» світ вогнеборців та парамедиків, котрі роблять свою роботу, та «підземний» світ цивільного населення – авторка з мирного світу дивується, наскільки адаптувалися до нових умов мешканці, передусім діти. І водночас відзначає: попри зусилля рідних та доброзичливців з усього світу, травма від пережитого закарбувалася на їх обличчях¹¹. Те, як війна впливає на життя дітей, – окрема підтема фільму. Дитинство лишається дитинством навіть під час війни: донечка Романа мило капризує, не бажаючи вчити англійську, безжурно бавиться в ДСНС-частині (там безпечніше, ніж вдома) і просить тата розказати чарівну казку, страшну на початку, але з гарним кінцем; діти в метро, що виконує роль бомбосховища, радісно біжать за подарунками від волонтерів; дівчинка, нарешті вийшовши з мамою на поверхню, допомагає їй плести віночок з кульбачок... Тільки з окремих реплік можна здогадатися: вони усвідомлюють ситуацію куди краще, ніж здається.

Драматургія фільму вибудована за «драматургією» життя Харкова за війни: відкривається він картинками обстрілу, далі показує будні міста під постійними бомбардуваннями, а ближче до кінця розповідає: відтіснені ЗСУ російські війська змушені обмежити обстріли, тож уже майже постійні жителі метро нарешті можуть вийти на поверхню, до більш звичного життя. Чи означає це завершення війни? Зовсім ні, і фільм наголошує на цьому, аби підбадьорений порівняно оптимістичним фіналом глядач не одержав оманливого враження. Стрічка завершується інформацією про надання 7 березня Президентом України Харкову звання «міста-героя». Та президентською ж цитатою про місто: «Чорні, обпалені вогнем, напівзруйновані житлові будинки міста дивляться своїми вікнами на схід і північ – туди, звідки була російська артилерія. Звідки прилітала російська бойова авіація. Вони дивляться на Росію. І в них зараз, як у дзеркалі, російська держава може побачити себе».

Але ми забули про голос пані Кейт! Мудрий і співчутливий, в міру драматичний, він є окремим персонажем фільму. Це оповідач, що коментує і пояснює події далекому від них глядачу, намагається не давати оцінок, але представити максимально об'єктивну картину того, що відбувається.

Глибокий, емоційно наповнений, і в той же час максимально чесний підхід – такий, як сама творчість Кейт Бланшетт.

Вухо: чеське свідчення. Образ системи

Лафіса Наумова

Іржина Богдалова, Радослав Брзобогати у фільмі «Вухо». Режисер Карел Кахиня. Чехословаччина, 1970.

Зав'язка фільму «Вухо»¹ Карела Кахині цілком відповідає містичній оповіді чи детективу. Подружжя приїздить на службовій машині додому після урядової вечірки. Машина їде, а вони залишаються вдвох на напівтемній вулиці перед власним будинком. Ні він, ні вона не можуть знайти ключі від хвіртки. В кінці вулиці з'являється машина, що виринає в темряві з вимкненими фарами, ніби демонстративно виїжджає на освітлену частину дороги і зникає вдалині. Людвіку, чоловікові, доводиться перелазити через паркан будинку, щоб через підвал потрапити на кухню, де мають бути запасні ключі. Дружина Анна тим часом з'ясовує, що хвіртка відчинена. Людвик виявляє, що в будинку відсутнє світло. Він підозрює, що хтось викрутив запобіжники, та спроби увімкнути освітлення марні. Ні світло, ні телефон не працюють, хоча у сусідньому будинку світло горить на всіх поверхах, попри пізню пору. Ключ він не знаходить, зате помічає його встромленим у двірний замок зсередини. Вхідні двері відчинені, хоча Людвик їх перевіряв, і вони були зачиненими. Подружжя

¹¹ Alison Rowat's TV review: The Undeclared War; Citizen Ashe; The Great British Sewing Bee; Ukraine: Life Under Attack // <https://www.heraldsotland.com/news/20246550.alison-rowats-tv-review-undeclared-war-citizen-ashe-great-british-sewing-bee-ukraine-life-attack/>

¹ «Вухо» (чеськ. Ucho). Сценаристи Ян Прохазка, Карел Кахиня, режисер Карел Кахиня, оператор Йозеф Іллік, художники Олдріч Окач, Естер Крумбахова. В ролях: Іржина Богдалова, Радослав Брзобогати, Густав Опоченский, Мирослав Голуб, Лубор Токош, Борживой Навратил, Іржи Ціслер, Ярослав Моучка, Карел Васичек, Ладислав Крживачек. Продюсер Карел Вейржик. Чехословаччина, 1970.